

KENT VE KADIN

TÜRK KÜLTÜRÜNDE GÜN OLGUSU

Nükte Sevim DERDİÇOK

KENT VE KADIN:
TÜRK KÜLTÜRÜNDE GÜN OLGUSU

Nükte Sevim DERDİÇOK

KENT ve KADIN
TÜRK KÜLTÜRÜNDE GÜN
OLGUSU

Nükte Sevim DERDİÇOK

Hars Akademi

Hars Akademi
Yayınları

HARS AKADEMİ YAYINLARI

Araştırma - İnceleme

Kent ve Kadın: Türk Kültüründe Gün Olgusu

Yazar: Nükte Sevim DERDİÇOK

© 2023 Hars Akademi Yayınları

Eserin yayın hakları Hars Akademi Yayınlarına aittir.

İzinsiz yayımlanamaz. Hiçbir şekil ve teknikle kısmen veya tamamen çoğaltılamaz. Kaynak gösterilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

ISBN : 978-625-00-8889-0

Sertifika No: 32427

1. Baskı: Ocak - 2023

Kapak: M. Akif KARACA

Dizgi: Yasin ÖNLER

Matbaa: Bizim Büro Matbaa Dağıtım Basım Yayıncılık San. ve Tic. Ltd.
Şti.

Sertifika No: 42488

Hars Akademi Yayınları İletişim

e-posta: harsakademi@gmail.com

Tel: 0505 252 76 61

Adres: Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A / Çanakkale.

Tel: 0531 988 97 66

Hars Akademi Yayınları, Paradigma Akademi Yayın Grubu Kuruluşudur.

KENT VE KADIN
TÜRK KÜLTÜRÜNDE GÜN
OLGUSU

Nükte Sevim DERDİÇOK

Hars Akademi

Dr. Nükte Sevim DERDİÇOK

1990 yılında İzmir’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de tamamladı. Lisans eğitimini Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde “İzmir’den Derlenen Masallar Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bitirme teziyle tamamladı. 2013 yılında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında yüksek lisans yapmaya başladı. 2014-2015 eğitim öğretim döneminde “Kıyı Ege Kadın Balıkçı Folkloru” adlı Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesinde araştırmacı olarak görev aldı. 2015 yılında “Kadın Balıkçı Folkloru: İzmir ve Muğla İli Örneği” adlı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 2018 yılında İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından düzenlenen çini işlemeci kursunu bitirdi. 2015 yılında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında başladığı doktora eğitimini 2022 yılında “Kent Folkloru: Kadın Günlerinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi” başlıklı tezi ile tamamladı. Derdiçok, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Tanıdığım en güçlü kadına; canım anneme...

Gölgeli ağacım anneanneme...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	11
KISALTMALAR	13
GİRİŞ	15

I. BÖLÜM

KENT, KADIN VE GÜN

1.1. Kent ve Kent Folkloru	41
1.2. Gün	54
1.3. Kent ve Gün İlişkisi	57
1.4. Günlerin Tarihsel Gelişimi	61
1.5. Günlerin Sınıflandırılması	63
1.6. Günlerle İlgili Yapılmış Çalışmalar	69
1.6.1. Kitaplar ve Kitap Bölümleri	69
1.6.2. Tezler	71
1.6.3. Makaleler	72
1.6.4. Diğer	74

II. BÖLÜM

GÜNLERİN YAPISAL KISIMLARI VE UYGULANMASI

2.1. Günlerin Yapısal Kısımları	75
2.1.1. Katılımcılar ve Ötekiler	75

2.1.2. Zaman ve Mekân	111
2.1.2.1. Zaman	111
2.1.2.2. Mekân	116
2.1.3. Eğlence (Oyun ve Müzik)	122
2.1.4. Yeme İçme	126
2.1.5. Giyim Kuşam	132
2.1.6. Tasarruf Araçları	136
2.1.7. İletişim	140
2.2. Günlerin Uygulanması	158
2.2.1. Gün Öncesi	159
2.2.1.1. Katılımcılar Arası Haberleşme	159
2.2.1.2. Hazırlık	161
2.2.2. Gün Sırası	164
2.2.2.1. Selamlaşma ve Hâl Hatır Sorma	164
2.2.2.2. Sohbet Şekli ve Çeşitleri	165
2.2.2.3. İkram ve Misafir Ağır lama	171
2.2.2.4. Oyun ve Müzik	174
2.2.2.5. Tasarruf Araçlarının Verilmesi	176
2.2.2.6. Vedalaşma (Uğurlama)	176
2.2.2.7. Kurallar	178
2.2.3. Gün Sonrası	179

III. BÖLÜM

GÜNLERDEKİ SÖZLÜ KÜLTÜR ÜRÜNLERİ İLE HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI

3.1. Sözlü Kültür Ürünleri	181
3.1.1. Dedikodu ve Söylenti	182
3.1.2. Ögüt ve Tavsiye	207
3.1.3. Fıkra	219

3.1.4. Kişisel Deneyim Anlatısı	224
3.1.5. Atasözü	231
3.1.6. Efsane	232
3.2. Halk İnanış ve Uygulamaları	235
3.2.1. Halk Hekimliği ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	235
3.2.2. Halk Mutfağı ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	239
3.2.3. Geçiş Dönemleri ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	242

IV. BÖLÜM

GÜNLERİN İŞLEVLERİ

4.1. Günlerin Sosyo-Kültürel İşlevleri	249
4.2. Günlerin Ekonomik İşlevleri	257
4.3. Günlerin Psikolojik İşlevleri	263
4.4. Günlerin Eğitimsel İşlevleri	268

V. BÖLÜM

GÜNLERDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİM VE GÜNLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

5.1. Günlerde Meydana Gelen Değişim	275
5.2. Günlerin Sürdürülebilirliği	285
SONUÇ	295
KAYNAKLAR	309
EK 1: Kaynak Kişi Listesi	321
EK 2: Örneklem Listesi	329

ÖN SÖZ

Genellikle belirli özellikleri üzerinden karikatürize ve karakterize edilerek sunulan ve belli bir kuşağın çocukluk döneminden itibaren hafızalarda yer eden günler, önemli birer kültürel yaratım ve aktarım ortamıdır. Günler, özellikle “dedikodu yapılması”, “pasta-börek-kısır yenmesi”, “oyunması”, “takıp takıştırılması” gibi belirli mizahî kalıplar içerisinde konu edilir; kültürel arka planı neredeyse ele alınmaz. Nasıl ki kadınların yaptığı işler ev işi; konuştukları ise dedikodu olarak adlandırılıyorsa kadınların bir araya gelerek belirli bir düzen içerisinde yaptıkları toplantılar olan günler de genellikle dedikodu ortamı olarak görülür ve dar bir alana hapsedilir. Ancak bu algı, son derece önyargılı bir yaklaşımın sonucudur. Bu yaklaşıma daha geniş bir pencere açma amacıyla, kent ortamının ürettiği ve yaratıcısı-aktarıcısı olarak kadınları gördüğümüz günlerin yapısal ve işlevsel özelliklerinin kültürel yaratım ve aktarıma olan katkısını bu çalışma ile ifade etmeye çalıştım.

Yapmış olduğum incelemeler sonucunda, günler ile ilgili halk bilimi alanında yapılan çalışmaların kısıtlı olduğunu; diğer bir ifadeyle konu ile ilgili sadece spesifik başlıklar altında çalışmalar yapılmış olduğunu tespit ettim. Kadın çalışmaları son dönemlerde artış gösterse de yeterli olmadığı için, özellikle halk bilimi alanında günler özelinden yola çıkarak kadının ve kadın kimliğinin halk bilgisi ürünlerinin yaratımı, aktarımı ve korunması aşamalarındaki önemi ve etkisinin tespiti amacıyla bu çalışmayı hazırladım. Çalışmanın temeli ise 2022 yılında hazırlayıp sunduğum “Kent Folkloru: Kadın Günlerinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi” başlıklı doktora tezidir.

2017 yılının Aralık ayından beri tezim için sürdürdüğüm alan araştırması sırasında tanıştığım; bana evinin kapılarını açan, benimle dertlerini paylaşan kaynak kişilerime müteşekkirim. 10 yıldır kadınlarla çalışan biri olarak onların halk biliminin inceleme konusu ettiği her alanda sınırsız üretim mecraları sunduklarını belirtmeden geçmek istemem. Bu çalışma için de tanımadığım kadınların özel ortamlarına dâhil olabilmem adına emek harcayan çok isim oldu. Her birine minnettarım.

Her zaman desteğini hissettiğim sevgili aileme; yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet TEMİZKAN'a; fikirlerinden istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Metin EKİCİ'ye ve Doç. Dr. Pınar FEDAKÂR'a; çalışmamla ilgili yardım ve destek aldığım meslektaşım Dr. Serhat Sabri YILMAZ'a; “alan araştırması mikrobunu” lisans derslerinde kaptığım ve çalışmamın “konu babası” olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Gürol PEHLİVAN'a ve şu an mensubu olduğum İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesine teşekkür ederim.

Dr. Nükte Sevim DERDİÇOK

İstanbul, 2023

KISALTMALAR

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

K.K.: Kaynak kişi

Ö/Örn: Örneklem

s.: Sayfa

Yay. Haz.: Yayına Hazırlayan(lar)

GİRİŞ

“Biz’ ifadesi, sadece bilim adamıyla konusu arasına bir mesafe koymaz; aynı zamanda okuyucuyla da arasına bir duvar inşa eder. Çünkü burada ‘biz’ tüm bilimsel geleneğe de işaret etmekte olup araştırmacının farklı bir ‘epistemik cemaat’ e mensup olduğunu vurgular. Böylelikle, biraz da dil oyunu yaparsam, yüzyıllar boyunca gelmiş geçmiş bilim adamlarına sırtını yaslamış araştırmacının ‘biz’ ifadesini duyan okuyucu, yazılan ‘şey’lerin otoritesine teslim olur. Bu teslimiyet, bilimin modern dünyadan temel beklentisidir.” (Pehlivan 2015: 17)

Seçtiğim araştırma konuları ile beklentilerin dışına çıkmış biri olarak, çalışma boyunca “ben” dilini tercih ettiğimi belirterek başlamak istiyorum. Nasıl ki günler, kadınların kendini ifade etme ortamlarından biriyse bizler için de bu ortamlardan biri ve belki de en önemlisi tam da burası.

Kadın kimliğinin tüm özelliklerini bir arada görebilme imkânı sağlayan günler, kültürel bir alan oluşturur. Bu kültürel alanı oluşturan unsurlar ise; günler sırasında yaratılan, aktarılan ve korunan uygulamalar, inanmalar ve sözlü anlatımlar; katılımcıların karakter ve davranışları; yapılan sohbetler; kadınların “gün” etrafında kendi aralarında oluşturdukları dil; günlerin yapıldığı zaman-mekân özellikleri gibi yapılarıdır. Günler, tek başına bir inceleme konusu olabilecek kapsama sahip bu farklı yapıardan meydana gelir. Yapısal çözümlmeye gidildiğinde, bu tip günlerin zaman, mekân, oyun ve müziğin oluşturduğu eğlence, yeme içme ve giyim kuşam gibi fenomenlerin bir bütünü olduğu görülür. Tüm bu dinamikler arasındaki ilişki, günlerin bir bütün olarak işleyişi üze-

rinde oldukça etkilidir. Bu etki sadece işleyişi değil; aynı zamanda işlevi de ortaya koyar. İşlevi ortaya koyan bu parçalar bir araya gelerek süreci oluşturur ve “gün” olarak adlandırılan bütüncül yapıyı meydana getirir.

Katılımcılar, zaman ve mekân, eğlence (oyun ve müzik), yeme içme, giyim kuşam gibi parçaları; günün belirlenmesi, katılımcıların sıralanması, selamlaşma, hâl hatır sorma, konuşma zamanı ve konuları, ikram zamanı ve ikramlıklar, oyun zamanı, vedalaşma gibi gün öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılan uygulamalar; dedikodu, söylenti, öğüt ve tavsiye, fıkra gibi günler sırasında yaratılan, aktarılan, korunan sözlü kültür ürünleri ile tüm bu kültürel öğelerde meydana gelen değişim ve dönüşümler ile günler, kadın kimliğinin sınırları olmayan bir alanda üretim yapmasına olanak sağlar. Sınırları olmayan ve folklor açısından üretim ve aktarımın sürekli olarak devam ettiği bu günler, folklor ile kadın kimliğinin gözlemlenmesi için önemli bir alan olarak karşımıza çıkar. Üretimin sürekli olarak devam ettiği günler kent folkloru içerisinde de ele alınması gereken bir konudur. Bu günlerin kentin ya da kırsalın yarattığı bir olgu olup olmadığı ve aktarımın nereden nereye doğru olduğu sorularına cevap aranması gerekir.

Toplumsal bir araştırmanın temel olarak üç amacı olduğundan bahsedilir: “*Yeni bir başlığı inceleme, toplumsal bir fenomeni tanımlama ve bir şeyin neden gerçekleştiğini açıklama*” (Neuman 2017: 50-51). Çalışmamın en temel amacı da toplumsal bir fenomen olan “gün”ü tanımlama ve neden gerçekleştiğini açıklamaktır.

Bahsettiğim gereksinimden kaynaklanan bu çalışmanın araştırma yöntemini alan araştırmasında ve elde edilen verilerin incelenmesinde kullanılmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Çalışmanın alan araştırması aşamasında, nitel araştırmada¹ “gözlem”,

¹ Nitel araştırma kısaca şu şekilde açıklanır: “*Nitelik bir şeyin ne, nasıl, ne zaman, nerede ve niçinini, yani özünü ve ortamını ifade eder. Bu yüzden nitel araştırma, nesnelerin anlamlarını, kavramlarını, tanımlamalarını, karakteristiklerini, metaforlarını, sembollerini ve tasvirlerini ifade eder.*” (Berg ve Lune 2015: 19)

“görüşme” ve “doküman toplama” olarak karşımıza çıkan üç tek-nikten de yararlandım. Araştırmanın inceleme kısmında ise yapı-sal-işlevsel yönetime ağırlık vererek verileri değerlendirdim.

Araştırma konusuna karar verme tarihinden itibaren günler ile ilgili olarak halk bilimi, sosyoloji, psikoloji, iletişim, antropoloji gibi alanlarda kaleme alınan kitap, makale, tez ve bildiri gibi bilimsel yayınlar ile kaynak oluşturabilecek anı, hatıra ve magazinsel yayınların tespit ve taramasına başladım. Ancak günlerle ilgili özellikle tarihsel süreci anlamayı sağlayacak bilimsel yayınların azlığı, çalışmanın sorunlarından biri hâline geldi. Bu sebeple anı, hatıra ve magazinsel yayınları da kaynak olarak kullanmaya çalıştım.

Günler, kadınların iletişim mesafesine göre yakınlığın çeşitlendiği ve özel hayatın paylaşıldığı ortamlar olduğu için özellikle de araştırmacı kimliği ile gün gruplarına dâhil olma süreci beklediğim şekilde gerçekleşmedi. Günlerin kapalı ortamlar olması dolayısıyla öncelikle yakın çevremden başlayarak kadınlarla iletişim kurmaya çalıştım. İlk aşamada kadınlarla birebir iletişim kursam bile gün düzenlediklerinde beni de güne çağırılmaları için tüm katılımcıların izninin gerekmesi sebebiyle katılamadığım pek çok gün oldu. Gün grubu ile benim, iletişim bakımından kesişim noktamız olan kaynak kişinin izni ve referansı olsa dahi gruptaki diğer katılımcıların yabancı birini (üstelik araştırmacı kimliğine sahip olan bir kadını) gün ortamında istememeleri, saha araştırmasının en büyük zorluk ve sorunlarından biriydi. İletişim kurduğum ve beni araştırma öncesinde tanıyan kadınların izni, tek başına yeterli değildi. Bazı grupların günlerine bana referans olan kaynak kişilerim sayesinde bir kereliğine katılma izni alsam da düzenli olarak o grubun bir parçası veya katılımcısı olma hakkı elde edemedim. Bir kere katılabildiğim toplantılarda da, genellikle oradaki varlığım en azından bir katılımcı tarafından sorgulandı. Bahsettiğim sorgulama, doğal ortamı kesintiye uğrattığı için ikinci veya sonrasındaki toplantılara çağırılma sıklığımda ciddi bir azalma söz konusuydu. Bu durum, araştırmanın ilk aşamalarında gün katılımları için izin alamadıkça veri toplamanın mümkün olmayacağı ve dolayısıyla da araştırmanın tamamlanamayacağını

düşünmeme yol açtı. Yakın çevremdeki kadınların günlerine katılma izni elde edemiyorken beni hiç tanımayan grupların gün ortamlarına dâhil olmama müsaade edip etmeyecekleri en büyük sorun hâline geldi. Ancak örneklem alanımı genişletmek ve tutarlı veriler elde edebilmek için sadece yakın çevremdekilerin düzenledikleri günlere katılmak yeterli olmayacaktı. Bu yüzden mümkün olduğunca çok kadınla iletişime geçmeye çalıştım. Sadece ben değil; iletişim becerilerine ve ikna kabiliyetlerine güvendiğim kadınları da aracı olarak seçtim. Gün düzenleyen kadınlarla birebir kendim iletişime geçmekle kalmadım; annem, yengem, teyzem, komşularım, arkadaşlarım gibi diğer kadınların sosyal çevrelerinden ve ilişkilerinden de faydalandım. Referansının güçlü olduğuna inandığım kadınlarla iletişim kurdukça katılım izni alabildiğim toplantıların sayısı da artmaya başladı. İletişim ağını genişlettikçe de uzak çevremdeki kişilere ve onların düzenledikleri günlere ulaşabildim. Ayrıca son dönemlerde derlemelerin farklı platformlara taşınmasına olanak sağlayan sosyal medya aracılığıyla da farklı tespitler yapabildim. Örneğin; gün mekânı olarak meyhanenin tercih edildiği grupların bir kısmıyla sosyal medya aracılığıyla tanıştım ya da tespitlerimin bir kısmını bu mecralarda yaptım. Günümüzde, gittiğimiz yerlerde fotoğraf çekme, paylaşma, video çekme, paylaşma ve canlı yayınlar yapma gibi imkânlar sayesinde fiziksel olarak günde bulunamasam da katılımcı gözlemci olarak günlere tanıklık ettim.

Aralık 2017'den Aralık 2019'a kadar süren alan araştırmasında konu gereği ağırlıklı olarak gözlem yöntemini kullandım. Gözlem yöntemi ile gün gruplarını tanımayı, bilmeyi, anlamayı, grupların "sırrına vakıf olmayı" (Atay 2016: 10-11) hedefledim. Bir kereden fazla gidilen günlerden elde ettiğim verilerin daha tutarlı olduğunu tespit ettikten sonra, çok sayıda güne bir defa katılmak yerine, daha az sayıda güne düzenli olarak katılmayı tercih ettim. Bu sayede beni araştırmacı olarak görmeyi bırakıp kendi içeriklerinden biri olarak kabul edecekler; ben de doğal ortamda gözlem yapmış olacaktım. Bu bağlamda gün grupları içerisinden altı tanesine (Grup 3, 6, 13, 16, 17 ve 18) düzenli olarak; diğer grupların günlerine bir veya iki kere katıldım. Bir veya iki kere katıl-

dığım günler, çoğunlukla çalışmanın ilk zamanlarında hem ace-milik süreci içerisinde değerlendirilebilecek hem de bir kereliğine katılım izni alabildiğim toplantılardır.

Tablo 1

Grup	Kaç Kere Katılım Sağlandığı
Grup 1	1
Grup 2	1
Grup 3	14
Grup 4	2
Grup 5	1
Grup 6	4
Grup 7	1
Grup 8	1
Grup 9	1
Grup 10	2
Grup 11	1
Grup 12	1
Grup 13	7
Grup 14	1
Grup 15	2
Grup 16	4
Grup 17	13
Grup 18	8

Bir kere katılma izni alabildiğim dokuz grubun gününe tekrar katılma izni alamamam, çalışmanın hem büyük zorluk ve sorunlarından hem de sınırlılıklarından biridir. Söz konusu grupların günlerine hem kendileri istemedikleri hem de istenmediğimi anladığımda benim vazgeçmem sebebiyle bir kez katıldım. Ortamda

araştırmacı kimliğim ile istenmediğim kadınların hâl, hareket, tutum ve davranışlarıyla belli edildiği için “şansımı fazla zorlamamak” adına bir kere katılmayı yeterli bulduğum toplantılar oldu (Tablo-13, 14, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 26). Bu ortamlarda araştırmacı olarak benim istenmemem, katılımcıların iletişim kurarken kendilerine sansür uygulamaları, müstehcen fıkra gibi sözlü kültür ürünlerini aktarmamaları, oyun yapısını tamamen çıkarmaları gibi sonuçlar doğurduğu için hem veri açısından zayıf örnekler sunmalarına hem de ortamın doğallığını kaybetmesine neden olmuştur. Ayrıca araştırmacı olarak istenmemem kendime ve saha tecrübeme olan güvenimi sorgulattığı gibi katılımcılar açısından da o gün düzenlenen toplantıdan keyif alamama gibi sonuçlar ortaya koymuştur. Bu sebeple söz konusu gruplar beni günlere bir daha davet etmezken ben de istekli olmayan gruplar konusunda ısrarcı bir tutum sergilemedim.

Tabloda da görüldüğü üzere, günlerine en çok katıldığım gruplar sırasıyla 3, 17, 18 ve 13 numaralı olanlardır. Grup-3 (Tablo-15), iletişim becerileri ve ikna kabiliyetine güvenerek aracı olarak belirlediğim yengem Ayşe sayesinde dâhil olduğum bir topluluk olduğu için günlerine ilk kez katıldığımda da sonrakilere çağırılma aşamasında da herhangi bir zorluk yaşamadım. Birkaç toplantıdan sonra araştırmacı kimliğimden ziyade gün katılımcısı konumuna geçtiğim için ortamdaki varlığımın araştırmacı tarafı unutulmaya başladı ve tam anlamıyla gruptan biri oldum. Grup-17 (Tablo-29), annem ve anneannemin de içinde bulunduğu bir grup olduğu için en sık katılım sağladığım ve araştırmacı değil; katılımcı kimliğimin ağır bastığı bir örneklemdi. Bu gruba benzer şekilde Grup-18 (Tablo-30) de yakın çevremde ve gündelik hayatımda da görüştüğüm kadınlardan oluştuğu için düzenli olarak günlerine katılma konusunda sıkıntı yaşamadığım bir topluluktu. Son olarak Grup-13 (Tablo-25) ise sıklıkla katıldığım diğer gruplardan farklı bir yerdedir. Referans olan arkadaşımın dahi gün grubu içerisinde yer almaması fakat araştırmacı olarak benim ilk kez katılımımda bile hemen gruba dâhil edilmem açısından saha tecrübeme ve kendime tekrar güvenimi kazandığım bir örneklem oldu.

Günlerine bir kez katıldığım gruplar ile günlerine birden fazla kez katıldığım gruplar arasında katılımcıların tutum ve davranışları, araştırmacı ve katılımcı olarak benim konumum, ortamın doğallığı gibi hususlarda belirgin farklılıklar vardı. Birden fazla kez katıldığım toplantılarda, katılımcı gözlemci ve tam katılımcı kimliklerim birbiriyle iç içeyken bir kere katılabildiğim günlerde, tam katılımcı konumuna geçmeye fırsat bulamadığım için sadece katılımcı gözlemci olabildim. Bu konum da varlığımın ortam üzerindeki etkisi sebebiyle sağlıklı veriler toplamam için yeterli olmadı. Bireylerin birbirlerini tanıma ve birbirlerine alışma süreci için zaman tanıyan birden fazla kez katılım, veri açısından zengin örnekler elde etmemi, aynı zamanda sadece o günle değil; benden emin olan katılımcıların başka günlerine veya tanıdıklarının da günlerine referans olmalarını sağladı.

Günlerde hem katılımcı gözlemci hem de tam katılımcı konumundaydım. “*Tam katılımcı, eşzamanlı olarak hem hakkında araştırma gerçekleştirilen topluluğun normal bir üyesi hem de bir araştırmacıdır. Araştırma yapılan topluluğun halen bir üyesi olabilirsiniz veya bu topluluğa sonradan katılmaya karar verebilirsiniz.*” (Glesne 2015: 87) şeklinde açıklanan tam katılımcı, günler söz konusu olduğunda diğer katılımcılar gibi bizzat o günün bir katılımcısı olmak demektir. Özellikle bir kereden fazla katılım sağlayabildiğim yani düzenli olarak katılabildiğim günlerde, genellikle tam katılımcı konumunda olmayı tercih ettim. Bu sayede araştırmacı kimliğim bir süre sonra diğerleri tarafından unutuldu ve gün ortamları, aktarımın zenginleştiği, sansürlerin uygulanmadığı icra mekânları hâline geldi.

Gözlem yöntemi dışında görüşme yöntemini de kullandım. Merriam’ın Patton’dan aktardığı üzere, araştırmacı, araştırma konusu ile ilgili olarak kaynak kişinin bildiklerini bütünüyle öğrenmek ister. Gözlem yapamadığımız veya gözlem yönteminin yetersiz kaldığı durumlarda katılımcıların duygu, düşünce ve niyetlerini öğrenmek amacıyla görüşme yöntemini de kullanırız (Merriam 2015: 86).

Üç tür görüşme çeşidi olduğundan bahsedilir. Bunlar; tam yapılandırılmış/standartlaştırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılan-

dırılmamış/informel görüşmelerdir. Tam yapılandırılmış görüşmelerde sorular ve soruların sırası önceden belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, yarı yapılandırılmış ve esnek soruların hazırlandığı, önceden belirlenmiş ayrıntılı soru ve ifadelerin olmadığı görüşme şeklidir. Yapılandırılmamış/informel görüşme ise açık uçlu soruların sorulduğu, daha çok sohbet tarzında ilerleyen, araştırmacının araştırma konuları üzerine çok bilgisi olmayıp daha sonraki görüşmeler için sorular hazırlamasına olanak sağlayan görüşme türüdür (Merriam 2015: 87).

Ben kaynak kişilerle yaptığım görüşmelerde yukarıda bahsedilen üç türü de kullandım. Öncelikle yapılandırılmamış/informel görüşmeler yaptım. Yapılandırılmamış görüşmeler sayesinde, ileriki görüşmelerimde kaynak kişilere hangi soruları sormam gerektiğinin ön hazırlığını yapmış oldum. İlk birkaç görüşmede, kaynak kişilere önceden hazırlanmamış, açık uçlu sorular sorarak sohbet tarzında ilerleyen bir süreç izledim. Bu süreçte özellikle yakın çevremdeki kişilerle görüşmeler yapmayı tercih ederek araştırma fenomenleri hakkında bilgi sahibi olmayı ve bu doğrultuda bir soru listesi hazırlamayı hedefledim. Yapılandırılmamış birkaç görüşmeden sonra bir soru listesi oluşmaya başladı. Yarı yapılandırılmış görüşmelerimde de her katılımcıdan spesifik bilgiler toplayarak yapılandırılmış görüşmelere hazırlık aşamamı tamamlamış oldum. Bu iki tür görüşmeden sonra **111** sorudan oluşan bir soru listesi ortaya çıkmış oldu. Yaş, meslek gibi demografik bilgileri öğrenmeye yönelik sorulardan sonra çalışmanın fenomenlerini oluşturan günlerin yapısal kısımları, işlevleri, sürdürülebilirliği, değişimi ve günlerde oluşan iletişim hakkında sorduğum sorulardan oluşan soru listesini temele alarak **151** kişiyle görüştüm.

Görüşme sırasında kaynak kişilere yönelttiğim sorular, tecrübe ve davranış soruları, fikir ve değer soruları, algı soruları, bilgi soruları, duygulara ait sorular ve arka plan/demografik sorulardır (Merriam 2015: 94). Katılımcıların davranışları, hareketleri ve faaliyetlerini ortaya çıkarmaya yönelik olarak tecrübe ve davranış soruları; fikir ve inançları ile ilgili olarak fikir ve değer soruları; algılama şekillerine yönelik olarak algı soruları; konu ile

ilgili bilgilerini öğrenme amaçlı bilgi soruları; duygulara ait soruları ile yaş, gelir, eğitim durumu gibi kişisel bilgilerini edinmek amacıyla arka plan/demografik soruları kaynak kişilere yönelttim. Böylelikle araştırmamın görüşme süreci, tam yapılandırılmış görüşmelerle sonlanmış oldu.

Günlerde, katılımcılardan araştırmacı kimliğimi ve araştırma konusunu saklamadım; hepsinin rızasını alarak toplantılara katıldım ve görüşmeler yaptım. Araştırmacı kimliğimi saklamamam, izin konusunda oldukça sorunlu süreçler yaşamama neden oldu. Normal bir gün katılımcısı olmak isteyen ancak diğerlerinin tanımadığı kadınların katılımına izin verilse veya gün sırasında komşu ziyareti gibi beklenmedik misafirlerin gelmesine benzer durumlar yaşansa da araştırmacı bir kadının ortama girmesine müsaade edilmemesi, sahanın en büyük sorunlarından biriydi. Katılım izni alabildiğim günlerde ise ortamın özel ve kapalı olması sebebiyle başka zorluklar yaşadım. Günlerde yapılan sohbetleri, etik olmaması dolayısıyla ses kayıt cihazı veya kamera ile kayıt altına almadım; sadece notlar tuttum. Ayrıca katılımcılar istemediği sürece toplantılarla ilgili olarak fotoğraf çekimi de yapmadım. Uzun sürmesi ve pek çok kadının aynı anda kişilerarası iletişime geçmesi neticesinde gözlem yapmanın gittikçe zorlaştığı gün ortamlarında, görsel ve işitsel kayıt alamamak derlemeci olarak sadece kendi hafızama güvenmem demekti. Bu sebeple saha araştırması sırasında yaptığım gözlemler², tespitler; kaynak taraması sırasında yapılan alıntılar ve tuttuğum notlar; yapılan görüşmeler ışığında oluşan fikir ve yorumlamalarımı not ettiğim bir “alan günlüğü” oluşturudum. Bu günlük, her şeyi akılda tutmanın mümkün olmadığı bir saha sürecinde en güvendiğim yardımcım hâline geldi. Hem gün ortamlarında hem de gün bittikten sonra gözlemlerimi bu günlüğe kaydettim. Genellikle gün ortamlarında

² “Herhangi bir gözlem ortamında bulunabilecek öğelerin listesi aşağıda verilmiştir: 1. Fiziksel ortam, 2. Katılımcılar 3. Faaliyetler ve etkileşimler 4. Konuşma 5. Ayrıntılar 6. Gözlemci etkisi.” (Merriam 2015: 114-115) olduğundan bahsedilir. Bu gözlem içerisinde de kaynak kişilerin iletişimleri, kiminle etkileşim halinde oldukları, sözsüz iletişimleri, giyimleri, saç stilleri, konuşmaları, aksesuarları, birbirlerine olan mesafeleri, aynı alanı nasıl paylaştıkları; meydana gelen olaylar; ortam özellikleri gibi araştırma fenomenleri mevcuttur.

kenarda dıştan bir göz olarak bakıp bir şeyler yazmanın katılımcılar üzerinde olumsuz etkisi olduğu için gün sırasında kaydetmem gerekenleri, telefonuma bakıyormuş gibi yaparak notlar kısmına yazdım ve gün bitiminde hem oraya yazdıklarımı hem de aklımdaki tüm gözlemlerimi alan günlüğüme not ettim. Saha araştırmasının ilk aşamalarında katıldığım günlerde, yanımda küçük bir not defteri bulunduruyordum; fakat not defterini gün sırasında çıkarıp katılımcılar sohbet ederken araştırmacı olarak benim sohbete katılmayıp not tutmam ortamdaki kişilerin söylediklerini sansürlenmelerine ve rahatsız olmalarına neden oldu. Bu sebeple sonraki örneklemlerimde bu yöntemden vazgeçtim. Ancak birebir görüşmelerimde izin veren kaynak kişilerden ses kayıtları aldığım gibi görüşmeyle ilgili notlar da tuttum.

Gizlilik ve güvenin esas olduğu günlerde, yapılan sohbetlerin ve paylaşımların gizli kalması açısından çalışma içerisinde kaynak kişilere gerçek adları ile değil; takma isimleri ile yer verdim. Bu durumu da gün ortamlarına girmeden veya varlığını sorgulayan katılımcılara gün sırasında söylemem, kadınların rahatlatmalarını ve hatta bazı örneklerde de katılmak için izin alamayacakken fikirlerini değiştirmelerini sağladı.

Çalışmamın inceleme yöntemini ise yapısal-işlevselci kuram üzerine kurdum. Her parçanın bir işlevi olduğu fikrinden doğan işlevselci yaklaşım, hiçbir yapının/kısmın bütünden ayrı olarak anlaşılamayacağını ve bu ilişkili yapıların bir sistem oluşturarak bir işlevi yerine getirdiğini savunur (Oskay 1983: 16; Theodorson ve Theodorson 1969: 167).

Temelini Auguste Comte, Herbert Spencer, Vilfredo Pareto ve Emile Durkheim'ın attığı, Bronislaw Malinowski ve Radcliffe-Brown tarafından çerçevesi çizilen, Talcott Parsons tarafından sistematikleştirilen ve Robert King Merton tarafından da geliştirilen bir bina olarak düşünülebilecek (Arslantürk ve Amman 2008: 431) ve antropoloji ile halk bilimi alanlarında Malinowski, Franz Boas, Margaret ve Mellville Herkovits ve Ruth Benedict tarafından temsil edilen (Ekici 2007: 124) bu yaklaşım, her yapının bir işlevi olduğu için geliştiğini söyler. Bu yaklaşıma göre işlev, yapıdan önce ortaya çıkar ve yapı işlevin ihtiyacına yönelik

olarak yaratılır; yani “*Yapılar işlevleri değil, işlevler yapıları yaratırlar.*” (Kongar 2008: 145). Dolayısıyla da bir işlevin incelenmesi, işleve ait yapının sürdürülebilirliğinin de anlaşılması anlamına gelir.

İşlevsel bakış açısı kültürü, bireylerin ihtiyaçlarını karşılama-sında bir araç olarak görür, kültürü meydana getiren her bir parçanın bir amaca hizmet ettiğini vurgular. Öyle ki bu araç, insanın hayatta kalma gibi en temel ihtiyaçlarından başlayarak insanı belirli değerler yaratmaya götüren bir süreç olarak da görülür (Malinowski 1992: 21-89).

“Antropolojik Kuram ve Yöntem” olarak da bilinen işlevsel halk bilimi kuram ve yöntemi, halk bilgisi ürünleri yani metinlerin kendisinden ziyade bu metinlerin yaratıldıkları ve aktarıldıkları bağlamlarla ilgilenir. Bir halk bilgisi metninin neden yaratıldığı ve aktarıldığı; varsa dinleyicilerin neden o metni dinledikleri gibi nedensellikler, işlevsel kuramın ve yöntemin temel sorun ve incelemelerini oluşturur. Özellikle halk edebiyatı yaratmalarında metinlerdeki değişkenlik, hacim ve içerikteki farklılıklar gibi hususlarda; metinlerin neden, nerede, ne zaman, kim tarafından yaratılıp aktarıldığı sorularında; yaratmalarla sosyal ilişkilerin bağlantısında, işlev konusu önemli bir etken olarak görülür (Ekici 2020: 96).

Comte ve Durkheim gibi işlevselciler, toplumsal yapı ile canlı bir organizmayı karşılaştırarak toplumsal parçaların insan bedeninin parçaları gibi olduğunu ve nasıl ki insan bedeninin işlerliği için her bir parçanın işlevselliği geçerliyse toplumsal yapının sürekliliği için de tüm yapıların işlevlerinin önemli hâle geldiğini vurgularlar. Bir toplumsal yapının işlevlerinin çözümlenmesinin, söz konusu yapının toplumsal olarak varlığının sürdürülmesi noktasında görevlerinin olduğu ileri sürülür. Toplumsal bir varlık olan insanın pek çok ihtiyacı vardır ve bu ihtiyaçların doyurulması da toplumda pek çok yapıyı meydana getirir. Bu durumda da ihtiyaçlar işlevsel olarak yapıları doğurur; yani “*İşlev her zaman bir ihtiyacın doyurulmasını ifade eder.*” (Büyükokutan 2012: 34-38).

İhtiyaçların doyurulması noktasında oluşan halk bilgisi ürünlerinin işlevlerini basitçe açıklayan William Bascom, folklorun “eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme”, “toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme”, “eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması”, “toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma” işlevlerine sahip olduğunu belirtir (Ekici 2007: 124-125).

Bascom, eğlenmeyi folklorun en önemli işlevlerinden biri olarak ele alır; ancak folkloru ve işlevlerini bununla sınırlandırmamak gerektiğini ısrarla vurgular. Eğlenme işlevini pek çok gülme unsurunun altında dahi daha başka anlamlar barındırması ile ilişkilendirerek tek yönlü olarak düşünmenin eksikliğini ifade eder. Eğlenme işlevinden sonra folklorun toplumsal kurum ve törenlere (ritüellere) destek vermesi (veya ritüelleri onaylaması) işlevine değinen Bascom, şüphe duyulan veya memnuniyetsizliğin ağır basmaya başladığı zamanlarda bir mit veya efsane aktarımı ile şüphelerin ortadan kalkacağı ve söz konusu kurum veya ritüellerin folklor sayesinde destekleneceğinden bahseder. Bascom, folklorun üçüncü fonksiyonu olarak eğitim işlevini ifade eder. Özellikle okuma yazması olmayan toplumlarda folklorun hem pedagojik hem de kültürel öğeleri genç kuşaklara aktaran bir araç olduğunu vurgulayan Bascom, folklorun son işlevini baskıdan kurtulma ile ilişkilendirir. Toplumsal veya kişisel baskılardan bir ima, bir atasözü, bir bilmece veya bir masal metni ile kurtulma veya bunlar sayesinde açıkça dile getirilemeyen hoşnutsuzlukların ifade edilebilmesinden bahsedilir (2010: 78-81).

Malinowski, Bascom’ın bu dört kategorisini özellikle biyolojik olacak şekilde sınıflandırır ve insanın bazı temel gereksinimleri ile gereksinimlere verilen kültürel cevaplar olduğundan bahseder:

Tablo-2 (Malinowski 1992: 105)

Temel Gereksinimler	Kültürel Cevaplar
Metabolizma	Besin sağlanması
Üreme	Akrabalık
Bedensel rahatlıklar	Barınma

Güvenlik	Koruma
Hareket	Etkinlikler
Büyüme	Yetiştirme
Sağlık	Hijyen

Malinowski'nin belirttiği bu sistematik yapı, yan yana yer alan gereksinim ve cevapların ayrılmaz biçimde birbirleriyle bağlı olduklarını vurgular. Temel gereksinimleri oluşturan ihtiyaçların doğru tespitleri, kültürün bu gereksinimlere verdiği cevapların da doğrudan ihtiyaca yönelik olmasını gerektirir. Diğer bir deyişle, ihtiyaç ile ona yönelik olan cevap birbirine bağlı ve uyumlu görülür. Dahası temel gereksinimlere verilen kültürel cevaplar, basit ve tek anlamlı değil; birbirine bağlı, iç içe girmiş ve her biri diğerine etki edecek şekilde bir zincir oluşturmuş biçimde karşımıza çıkar (1992: 107-119).

Bahsedilen bu gereksinimlerin ortaya çıkardığı kültürel cevaplar işlevsel olarak meydana getirilir ve ihtiyaç devam ettiği süreçte yapı da varlığını korur. Gün uygulaması temel gereksinimlerin pek çoğunu görebildiğimiz bir etkinliktir. Metabolizma, yeme içme yapısını; hareket, oyun-müzik yapısını meydana getirir; bu temel gereksinimlerin üst basamağında yer alan kültürel ve toplumsal ihtiyaçlar ise diğer yapıları ortaya koyar. Ayrıca günü meydana getiren parçaları bir bütün olarak düşünüp günün kendisini müstakil bir yapı olarak ele aldığımızda ekonomik, kültürel, sosyal ve eğitimsel pek çok işlevin bu yapıyı meydana getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer bir deyişle, ana işlevler ana yapıyı oluşturmuş; ana yapı oluştuktan sonra ise onu meydana getiren daha küçük yapılar da belirli ihtiyaçlar çerçevesinde kurgulanmıştır. Uygulamanın tarihi süreç içerisinde bazı yapılarının yok olması, bir yapı yerine başka bir yapının getirilmesi ya da yapıdaki bazı değişiklikler de değişime sebep olur; işlevi biten yapı genellikle yaratılmaz. Diğer bir deyişle, *“İşlev yaşadıkça yapı kendini korur; demek ki değişimin ilk önce etkilediği ‘işlev’, işlev üzerinden silsile şeklinde dönüştürdüğü veya yok ettiği ise ‘yapı’dır.”* (Yolcu ve Aça 2017: 13-28).

İşlevsel yaklaşımda bir sistem modeli esastır. Sistem, sistemi oluşturan parçalar ve bu parçalar arasındaki ilişkilerin bir bütünü olarak kabul edilir (Abrahamson 1990: 1). Bu bütüncül sistemi anlamak için ise sistemin tüm parçalarının işlevlerini, bütüne kattıklarını, parçaların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak gerekir. Bu anlam, bir parçanın sistemin bütünündeki fonksiyonunu tespit etmede oldukça önemlidir. Söz konusu tespit, toplumdaki tüm sistematik yapıları işlevsel açıdan yaklaşımı ortaya çıkarır (Büyükokutan 2012: 32).

En genel ve basit hâliyle, bir metnin/sistemin olmazsa olmazları, metni ayakta tutan temel unsurları olarak ele alabileceğimiz yapı/unsur/parça; -metni bir bina gibi düşündüğümüzde- binanın ana iskeletini oluşturan öğelerdir. Burada ‘metin’ edebî bir metin değil; herhangi bir halk bilgisi ürünüdür. Aynı şekilde sistem de tüm toplumsal ve kültürel unsurlar için geçerli bir kavramdır. Bu unsurların birbirleriyle olan ilişkileri de sistemin içinde var olma sebepleri ve birbirlerini etkileme dereceleri ile ele alınır.

İşlevselcilik ve yapısalılık iç içe düşünülür ve “yapısal işlevselcilik” veya “yapısal fonksiyonalizm” şeklinde isimlendirilir. İşlevselcilik ile yapısalılığın bir arada düşünülmesi, toplumsal yapının açıklanmasında işlevselciliğin tek başına yeterli olmayacağı fikrinden kaynaklanır. Yapıyı göz ardı ederek sadece işlevden bahsetmek işlevin beslendiği veya beslediği yapıyı sıfırlayarak analizlerde boşluklar yaratır (Büyükokutan 2012: 34). Bu sebeple işlevsellik ile yapısalılığı bir arada ve iç içe düşünmek gerekir.

Kuramın temsilcilerinden Malinowski “*İşlev ve biçim birbirleriyle bağlantılıdır.*” ve “*Biçim ve işlev arasında kesin sınır çizilememektedir.*” (2016: 142-143) diyerek yapı ve işlev arasındaki ilişkiye dikkat çeker ve böylece iki unsurun bir çatıda birleştirilmesinin daha doğru çözümlenmeler yapılabilmesine olanak sağlayacağını söylemek mümkün olur.

“*Bütünün parçalara ayrılarak parçaların kendi aralarındaki işlevsel ilişkilerini ortaya koymak ve bütün üzerindeki katkılarını belirlemek şeklinde*” (Yolcu ve Aça 2017: 13-28) özetlenebilecek yapısal-işlevsel çözümlenme yöntemi, parça-bütün ilişkisini ele

alırken yapının toplumsal işleyiş içerisindeki rolüne de dikkat çeker. Çalışmamda da uygulamanın yapısal kısımlarını “Günlerin Yapısal Kısımları ve Uygulanması” başlıklı bölümde; işlevsel özelliklerini de “Günlerin İşlevsel Özellikleri” başlıklı bölümde ele alarak yapı ve işlev ilişkisini ortaya koymaya çalıştım.

İlgili bölümlerde yapısal ve işlevsel özelliklerine değindiğim gün örneklemelerimin alanı ise İzmir kent merkezidir. Merkezde bulunan Balçova (Selway Outlet AVM), Bornova (Özkanlar semti), Buca (Akıncılar mahallesi, Şirinyer semti), Karabağlar (Bahçelievler mahallesi, Yeşilyurt semti, Limontepe mahallesi, İnönü Caddesi), Karşıyaka (Demirköprü mahallesi, Donanmacı mahallesi) ve Konak (Halil Rifat Paşa Caddesi, Mithatpaşa Caddesi, Betonyol semti, Eşrefpaşa semti, Alsancak semti, Hatay semti) olmak üzere altı ilçede derlemeler yaptım.

Balçova ilçesi konut ağırlıklı bir yerleşim bölgesidir. Çoğunlukla emeklilerin tercih ettiği bu yerleşim bölgesinde çok katlı binalar olduğu gibi tek katlı, bahçeli ve müstakil evler de mevcuttur. Teleferik ve İnciraltı Kent Ormanı gibi piknik ve gezi alanlarının bulunduğu ilçede çok sayıda alışveriş merkezi de vardır (URL-1). Bu örneklem alanında, Balçova ilçesi, kaynak kişilerin ikâmet ettiği alan değil; dış mekânda yapılması tercih edilen gün için seçilen Selway Outlet AVM bölgesi olarak karşımıza çıkar.

Bornova, Ege Üniversitesi'nin yer aldığı bir yerleşim bölgesi olarak öğrenci ve akademisyen nüfusun yoğun olduğu bir ilçedir. Nüfusun hızla artması sebebiyle konutlaşmaların yaşandığı bölgede, park-bahçe alanları da mevcuttur (URL-2). Örneklem alanı olarak Bornova'da bulunan Özkanlar semtini seçtim; ancak bu seçim kaynak kişilerin Özkanlar'da ikâmet etmesi ve günü de ikâmet alanlarında yapmalarından kaynaklanmıştır.

Buca ilçesi, Bornova gibi öğrenci nüfusunun yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nin çeşitli kampüslerine ev sahipliği yapan Buca'da da nüfus hızla artmakta; bu durum da hızlı konutlaşmaya sebep olmaktadır (URL-3). Buca'da Şirinyer semti ve Akıncılar mahallesinde düzenlenen günlere katıldım. İki bölge, sosyoekonomik olarak birbirinden farklı yapıdadır.

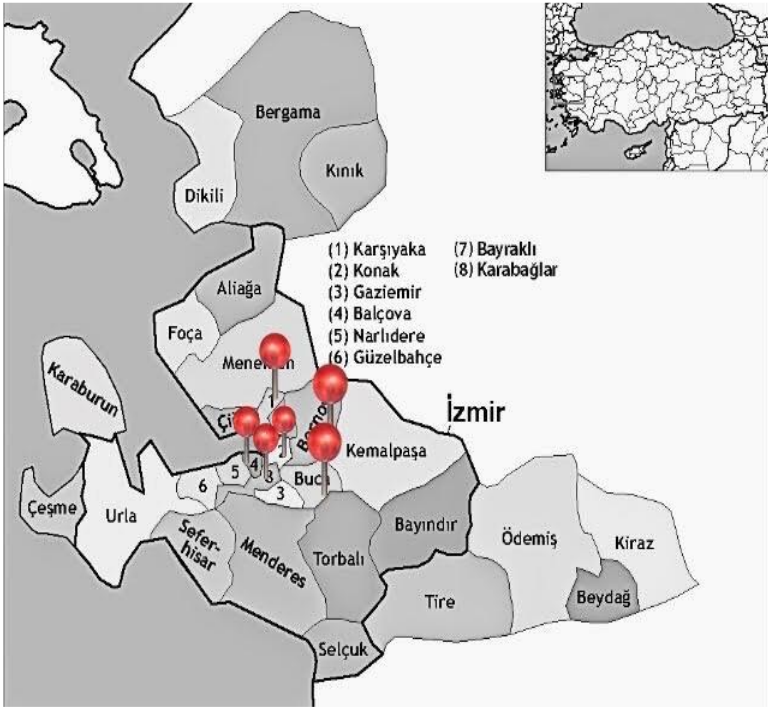
Karabağlar, 2008 yılında Konak ilçesinden ayrılmıştır. TÜİK 2018 yılı verilerine göre 479.986 nüfusu ile İzmir'in en kalabalık ilçelerinden biri olmakla birlikte; sosyoekonomik yapıda çeşitliliklerin de görüldüğü bir yerleşim alanıdır. 1960'lı yıllardan itibaren başlayan iç göç sebebiyle Kadifekale'den başlayarak günümüzde Karabağlar ilçe sınırında kalan Yeşilyurt, Cennetoğlu ve Bozyaka mahalleleri gecekondu yapımları ile çarpık kentleşmenin ortaya çıktığı bölgeler hâline gelmiştir. Diğer yandan İnönü Caddesi'nin³ (Hatay semti) 1950'li yıllardan itibaren imar planı kapsamında düzenli ve çok katlı binalarla yapılandırılması ilçenin farklı boyutlarını ortaya çıkarmıştır (URL-4). Bu örneklem alanında, Bahçelievler mahallesi, Yeşilyurt semti, Limontepe mahallesi ve İnönü Caddesi'nde düzenlenen günlere katıldım.

Bir kıyı yerleşmesi olan Karşıyaka, tarihte küçük bir sayfiye yeri iken süreç içerisinde büyüüp kalıcı bir yerleşim alanına dönen bir ilçedir. Zaman içerisinde bölgenin büyümesi, yerleşim yoğunluğunun artması sebebiyle kıyı şeridinin yetersizliğinden dolayı denize doğru doldurma yöntemiyle ilçe büyütülmüş; bölge, sayfiye özelliğini kaybetmiş ve kalıcı bir yerleşim alanına dönüşmüştür (Erdoğan 2012: 37-43). Nüfusun artması ile ilçede farklı sosyoekonomik kesimden insanların yaşadığı semtler oluşmuştur. Karşıyaka'da Demirköprü ve Donanmacılar mahallelerinde düzenlenen günlere katıldım. Donanmacılar mahallesi kıyı şeridine daha yakın bir mahalle iken, Demirköprü mahallesi iç kesimde kalan bir bölgedir.

Konak, Saat Kulesi, Hükümet Konağı, Belediye Sarayı gibi önemli mekânların yer aldığı "meydan"ı ile şehrin merkezi hâline gelmiştir. Ayrıca iş yerlerinin yoğun olduğu ve İzmir'in en önemli ticaret merkezi olan Kemeraltı Çarşısı'nın da bulunması sebebiyle Konak ilçesi, merkez konumundadır (<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77461/konak.html>). Ancak, Konak ilçesinin sınırları oldukça geniştir. Bu ilçeye bağlı Halil Rıfat Paşa Caddesi, Mithatpaşa Caddesi, Betonyol semti, Eşrefpaşa semti, Alsancak semti ve Hatay semtinde günlere katıldım. Diğer ilçelerin çeşitli semtleri gibi,

³ Düzenlemeler sonucu İnönü Caddesi'nin denize yakın tarafı Konak ilçesine bağlı kalmış; caddenin diğer tarafı ise Karabağlar ilçesine bağlanmıştır.

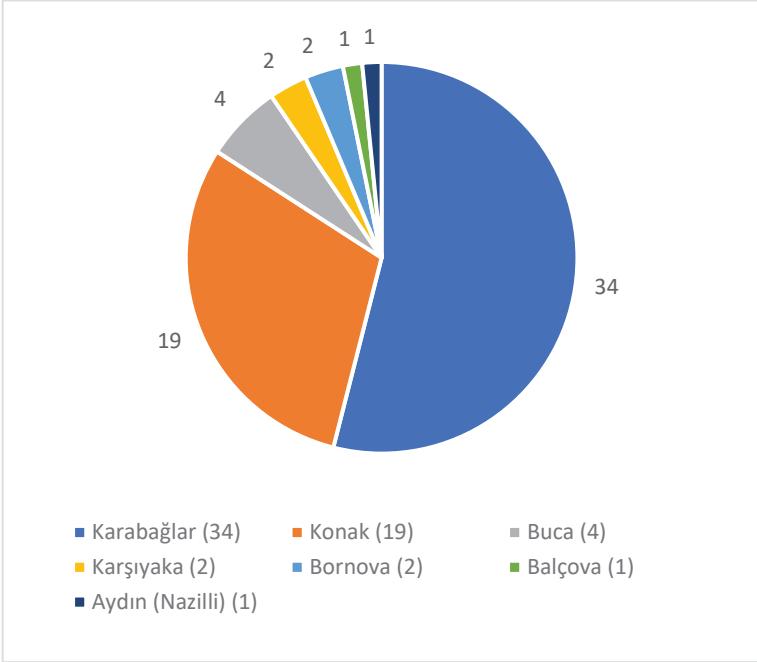
Konak ilçesine bağlı bu semtler ya da bölgeler de birbirinden farklı yapıdadır.

Şekil-1: İzmir’de Derleme Yapılan İlçeler

Şekil üzerinde gösterdiğim derleme alanları, çalışma için seçtiğim örneklem gruplarının ikâmet yeri olması veya gün, dış mekânda yapıyorsa seçilen mekânın hangi ilçe sınırları içerisinde yer aldığı ile alakalıdır. Diğer bir deyişle, araştırmanın alanını kaynak kişilerin seçimleri belirlemiştir. Bu da saha araştırmasının sınırlılıklarından biridir. Günlerin katılma izni bakımından çerçevelenmiş ortamlar olmaları, örneklem grubunun belirli ilçelerden seçilmesini engellemiştir. Bu sebeple güne katılmama izin veren grupların seçtikleri veya ikâmet ettikleri ilçeler, araştırma alanını oluşturmuştur. Ancak insan hareketliliği, göç, kentsel ve kırsal arasındaki sınırların belirsizleşmesi gibi nedenlere bağlı olarak işaretli alanlar, kentin sınırları içerisinde kalan, fizikî açıdan kentin merkezi olarak değerlendirilmesi mümkün olan ve

kültürel algımızda iş, eğlence, sağlık gibi konularda kentin merkezi şeklinde nitelendirilen bölgelerdir. Dolayısıyla da bu bölgelerin gün özelindeki folklorik yapılanmaları, kent folklorunun inceleme alanına girer. Elbette kent merkezi olarak kabul ettiğimiz alan, yukarıda bahsettiğim bu altı ilçeden ibaret değildir. Ancak saha merkezli çalışmaların sınırlılıklarından olan örneklem seçimi dolayısıyla çalışmayı, bu altı ilçede yürüttüm.

Şekil-2: İlçe Dağılımları

Bahsettiğim altı ilçe içerisinde en çok Karabağlar'dan örneklem gruplarının olması, saha araştırması başladığında derlemeci olarak benim de Karabağlar'da ikâmet ediyordumdan kaynaklandı. Yakın çevremden başlayarak gün katılımcıları ile iletişime geçmem, fizikî olarak da yakınımda olan kişilerin düzenledikleri günlere katılmama neden oldu. Bu sebeple 65 gün örnekleminin 36 tanesi Karabağlar ilçesindedir; fakat bu oran, İzmir kent merkezinde günlerin sıklıkla Karabağlar'da yapıldığı yargısında bu-

lunmaya imkân tanımaz. Karabağlar'ı takip eden ilçe ise Konak'tır. Karabağlar'a yakınlığı sebebiyle Konak ilçesinden 19 örneklem grubuna ulaşabildim. Ayrıca ilçe sınırlarının pek çok alanı kapsaması neticesinde hem iç mekân hem de dış mekân örneklere rastlamam da mümkün oldu. Karabağlar ve Konak ilçeleri dışında Buca, Karşıyaka, Bornova ve Balçova ilçelerinden az sayıda örneklem grubu mevcuttur. Aracı olarak seçtiğim kadınların ve araştırmacı olarak benim, bu ilçelerden az sayıda kadınla iletişime geçmemiz neticesinde örneklemlerde de diğer ilçelere göre azalma söz konusu olmuştur. Araştırma alanı olarak İzmir'i seçmeme rağmen örneklem grupları içerisinde Aydın'ın olması ise aracı olarak seçtiğim kadınlardan annem ve anneannemin Aydınlı olmaları ve akraba gruplarının günü hem İzmir'de hem de Aydın'da yapmalarından kaynaklandı. Grup içerisindeki kadınlardan İzmir'de ikâmet edenlere sıra geldiğinde gün, İzmir'de; Aydın'da ikâmet edenlere geldiğinde ise Aydın'da yapıldı.

Çalışma alanını belirleyen gruplara değinmem gerekirse araştırma odağını, İzmir kent merkezinin çeşitli yerlerinde yaşayan ve günümüzde hâlihazırda gün katılımcısı olan kadınlar ile eskiden gün düzenlemiş kadınlar oluşturdu, diyebilirim. Aktif olarak güne katılan kadınlar ile düzenledikleri günlerde ve gün dışındaki ortamlarda bir arada bulundum; gözlem ve mülakat yoluyla bilgi edindim. Ayrıca günümüzde değil ama eskiden gün yapmış kadınlarla da görüşmeler yaptım. Görüşmeler yaptığım kadınlardan duyduğum "Erkekler de gün yapıyor." ifadesini doğrulamak için erkek kaynak kişiler ile de görüştüm. Fakat konu itibarıyla araştırma odağından sapmamak amacıyla erkeklerle yaptığım görüşmeleri **beş** kişi ile sınırlı tuttum. Bu çerçevede **151** kişi ile görüştüm; bunlardan **146** tanesi eskiden ya da günümüzde aktif olarak gün yapan/güne katılan kadınlardır.

Çalışma içerisinde kaynak kişilere gerçek isimleriyle değil; takma isimleriyle yer verdim. Günlerin grup dışındaki kişilere kapalı ortamlar olması ve kişilerarası etkileşimde öne çıkan iletişim yakınlığına dayanan sohbetler sebebiyle özel hayatın gizliliğini korumak amacıyla kaynak kişileri, gerçek yerine takma isimleri ile belirtmeyi tercih ettim. Saha araştırmasında kaynak kişilerin

ile bu bilgiyi paylaşmam ve onlara söz vermem, özellikle kadınların iletişim açısından bir parça da olsa rahatlamasını ve aktarımlarını yaparken doğal ortamdan kopuk davranmamalarını sağlamış, bu durum da elde ettiğim verilerin zenginleşmesine yol açmıştır.

Burada, kaynak kişilerle ilgili demografik bilgilerin hem sayısal verilerini hem de yüzdelik orandaki dağılımı gösteren tablolara yer verdim. Veri ve yüzdelik oranları verdiğim tabloları kadın ve erkek kaynak kişiler için ayrı olarak değerlendirdim.⁴

Tablo-3

Kaynak Kişilerin Cinsiyeti		
K	146	%96.7
E	5	%3.3

Kadın Kaynak Kişiler İçin:

Tablo-4

Yaş		
20-29	10	%6.8
30-39	29	%19.9
40-49	28	%19.2
50-59	25	%17
60-69	38	%26
70-79	11	%7.5
80-89	5	%3.4

⁴ Günle ilgili olarak yaratıcı, aktarıcı ve uygulayıcı konumunda kadınlar olduğu ve erkek kaynak kişilerden sınırlı sayıda bilgi edindiğim için bu ayrımı yapmanın gerekli olduğunu düşünüyorum.

Kadınların yaş dağılımları 30-39, 40-49, 50-59 ve 60-69 aralıklarında birbirine oldukça yakın oranlardadır. 20-29 yaş aralığındaki kişilerin eğitim hayatının devam etmesi, aile ile birlikte yaşama sebebiyle zorunlu katılım gibi etkenlerin ağır basması; 80-89 yaş aralığındaki kişilerin ise hastalık gibi nedenlerle gün düzenleme veya güne katılma sıklıklarında ciddi düşüş olması, bu yaş aralığındaki bireylerin katılım oranlarını azaltır.

Tablo-5

Eğitim		
Okuma-yazma bilmiyor	6	%4.1
İlkokul	28	%19.2
Ortaokul	12	%8.2
Lise	29	%19.9
Üniversite	65	%44.5
Lisansüstü	6	%4.1

Tabloda da görüldüğü üzere, okuma-yazma bilmeyenden lisansüstü eğitim mezunlarına kadar her gruptan kadın, gün katılımcısı olabilir. Bu oranlar, belirlediğim örneklemelere ait veriler olduğu için günü belirli bir eğitim düzeyindeki kadınların yaptıkları uygulamalar şeklinde sınırlandırmak doğru olmayacaktır. Diğer bir deyişle, örneklemimde en fazla katılımcı grubun üniversite mezunları arasından olduğu görülür; fakat bu durum, günleri üniversite mezunu kadınların icra ettikleri bir uygulama olarak tanımlamaya imkân vermez.

Tablo-6

Medeni Durum		
Bekâr	28	%19.2
Evli	102	%69.9
Dul	16	%11

Tablo-5'teki veriler ile benzerlikler gösteren medeni durum oranları, örneklemedeki kadınlar arasında evli olanları %70'e yakın bir yüzdeyle ön plana çıkarır. Ancak bekâr, evli veya dul olması fark etmeksizin her kadın, gün katılımcısı olabilir, aynı grup içerisinde medeni durumu farklı olan katılımcılar bulunabilir.

Tablo-7

Doğum yeri		
İzmir	70	%47.9
İzmir dışı	76	%52.1

Katılımcıların doğum yerlerinin, çalışmanın alanını oluşturan İzmir'e oranla farklı şehirler olması, kentin heterojen yapısı ile ilişkili bir durumdur. Kaynak kişilerin %47.9'unun İzmir'den, %52.1'inin ise İzmir dışından olma durumu, özellikle büyükşehirlerin çeşitli sebeplerle göç alması ve insan hareketliliğinin yoğunlaşmasına bağlı olarak bireylerin doğdukları yerde kalmamasını gösterir. Kentin farklı bölgelerden gelen kişileri bir arada bulundurma hâli, bir mikro grup olan gün topluluklarına da yansır.

Tablo-8

Şehir dağılımı		
İzmir	70	%47.9
Afyonkarahisar	1	%0.7
Antalya	1	%0.7
Ardahan	2	%1.4
Aydın	23	%16
Bayburt	1	%0.7
Denizli	2	%1.4
Edirne	2	%1.4
Elazığ	1	%0.7

Erzincan	2	%1.4
Erzurum	1	%0.7
Eskişehir	1	%0.7
İstanbul	1	%0.7
Kahramanmaraş	1	%0.7
Karaman	1	%0.7
Kars	1	%0.7
Kırşehir	1	%0.7
Konya	1	%0.7
Malatya	2	%1.4
Manisa	2	%1.4
Mardin	3	%2.1
Mersin	1	%0.7
Muğla	1	%0.7
Niğde	2	%1.4
Samsun	2	%1.4
Siirt	1	%0.7
Sivas	3	%2.1
Şanlıurfa	1	%0.7
Tokat	3	%2.1
Van	10	%6.8
ABD	1	%0.7
Kazakistan	1	%0.7

Araştırmacı olarak ikâmet yerimin İzmir olması ve bu sebeple araştırma alanının da İzmir kent merkezi olarak belirlenmesi neticesinde kaynak kişilerin doğum yerlerinin dağılımında önde olan kent İzmir'dir. İzmir'i takip eden kentin Aydın olma sebebi ise güne katılabilme nedenim olan anneannemin Aydınlı olması ve günü onun Aydınlı akrabalarının düzenlemesidir. Günü düzenleyen grubun kalabalık olması ve örneklem seçiminde yakın çevreme başvurmam, İzmir kent merkezinde düzenlenen günlerde Aydınlıların katılımcı olarak baskın olduğu yorumlamasına gitmeyi mümkün kılmaz. Benzer şekilde, Van da yakın çevremden seçtiğim ve günlerine birden fazla kez katılmama izin veren bir grubun Vanlılardan oluşması neticesinde oran olarak diğer şehirlere göre öndedir.

Tablo-9

Meslek		
Çalışan	91	%62.3
Çalışmayan	55	%37.7

Çalışan veya çalışmayan her gruptan kadın, gün katılımcısı olabilir. Oran olarak çalışan kadınlar öndedir; ancak bu durum seçtiğim örneklerle alakalı olduğu için günlerin çalışan veya çalışmayan kadınlardan herhangi birine özgü bir uygulama olarak görülmesine imkân tanımaz.

Tablo-10

Çocuk		
Var	104	%71.2
Yok	42	%28.8

Kadınların çocuk sahibi olup olmama durumları, gün katılımcısı olmaları hususunda bir kıstas değildir. Yaş, eğitim, medenî hâl, doğum yeri ve meslek durumlarına benzer şekilde çocuk sahibi olup olmama da örneklerime bağlı olarak ortaya çıkan

verileri doğurur. Ancak çocuk sahibi olan kadınların günlere çocuklarıyla beraber katılmaları durumu, gün ortamını ve katılımcı yapısını etkilediği için göz ardı edilmemesi gereken bir ölçütdür.

Tablo-11

Sosyoekonomik durum		
Üst	9	%6.2
Üst-orta	21	%14.4
Orta	76	%52.1
Alt-orta	21	%14.4
Alt	19	%13

Katılımcıların %52,1'i orta sosyoekonomik duruma mensup görünür. Orta sosyoekonomik grubun diğer gruplara göre daha kalabalık olmasını, toplumsal yapının küçük gruplara yansımaları olarak okumak mümkündür. Gün katılımcılarının sosyoekonomik durumları, günü oluşturan dinamiklerin yapısal olarak aynı kalmasına rağmen muhteva olarak farklılıklar göstermesine yol açması sebebiyle önemlidir. Araştırmacı kimliğimle girme imkânı bulduğum grupların büyük kısmının orta sosyoekonomik sınıfa mensup olması çeşitli sebeplere bağlıdır. Alt ve üst sosyoekonomik grupların, orta sosyoekonomik sınıflara göre daha kapalı ve mahrem alanlar oluşturmaları, araştırmama da yansımıştır. Üst ve alt sosyoekonomik gruba mensup kadınların düzenledikleri günlere girme imkânım diğerlerine göre daha kısıtlı olduğu için orta sınıf şişkin görünür.

Erkek Kaynak Kişiler için:

Tablo-12

Yaş	30-39	5	%100
Eğitim	Üniversite	3	%60
	Lisansüstü	2	%40

Medeni Durum	Bekar	1	%20
	Evli	4	%80
Doğum Yeri	İzmir dışı	5	%100
Meslek	Çalışan	5	%100
Çocuk	Yok	5	%100
Sosyoekonomik Durum	Üst-orta	1	%20
	Orta	4	%80

Erkeklerin hepsi 30-39 yaş aralığındadır. **%60'ı (3 kişi)** üniversite; **%40'ı (2 kişi)** lisansüstü mezundur. Erkeklerin **%20'si (1 kişi)** bekâr; **%80'i (4 kişi)** ise evlidir. Hiçbiri çocuk sahibi değildir. Hepsi (**%100 – 5 kişi**) İzmir dışından (Sivas) olan kaynak kişilerin **%100'ü** çalışandır. Sosyoekonomik bakımdan erkeklerin **%80'i (4 kişi)** orta; **%20'si (1 kişi)** üst-orta sınıftandır.